

2. Коломийченко Л. В. Концепция и программа социального развития детей дошкольного возраста. Пермь : Пресс-Тайм, 2002. 111 с.
3. Кон И. С. Ребенок и общество : учеб. пособ. для студ. высш. учеб. заведений. Москва : Академия, 2003. 334 с.
4. Кононко О. Л. Статова самосвідомість як складова морального розвитку дошкільника. *Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді* : зб. наукових праць. Кам'янець-Подільський : Зволейко Д. Г. 2000. С. 101–104.
5. Кравець В. П., Говорун Т. В., Кікінежді О. М. Стратегії статевого виховання школярів : методичні рекомендації класним керівникам, практ. психологам та вчителям валеології. Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2000. 31 с.
6. Матвієнко С. І. Методика формування у дошкільників соціальної компетентності : навчально-методичний посібник. Ніжин : НДУ ім. Миколи Гоголя, 2012. 106 с.
7. Татаринцева Н. Теоретико-методологические основы и практика полоролевого воспитания детей дошкольного возраста : автореф. дисс. на соиск. науч. степени д-ра пед. наук : 13.00.01. Ростов-на-Дону, 2011. 28 с.

ОБРАЗ ПОТЕНЦІЙНОЇ НАРЕЧЕНОЇ В УКРАЇНСЬКИХ НАРОДНИХ ЧАРІВНИХ КАЗКАХ

Вікторія ПЛОТНІКОВА

**Криворізький державний педагогічний університет,
vi9245@ukr.net**

На сьогодні однією з пріоритетних засад освіти є її національна спрямованість, нерозривний зв'язок з традиціями та культурою українського народу. На цьому наголошується у нормативно-правових актах, зокрема, Законі України «Про освіту» (ст. 6, п. 1), Законі України «Про повну загальну середню освіту» (ст. 15), Законі України «Про дошкільну освіту» (ст. 7), Державній національній програмі «Освіта» («Україна ХХІ століття»).

У зв'язку із зазначеним вище, актуальним постає використання у роботі з дітьми української народної казки, яка є одним із дієвих засобів виховання.

З українськими народними казками дитина знайомиться у ранньому віці, однак розглядаючи виховний потенціал казок, слід пам'ятати про наявність у них стереотипних уявлень щодо соціальних функцій, становища, обов'язків жінок і чоловіків, представлення дискримінаційних прикладів соціальних ролей та обов'язків жінок і чоловіків. Тому їх використання у виховному процесі вимагає критичного осмислення, проведення попереднього гендерного аналізу для того, щоб не допустити сюжетів, які дискримінують за ознакою статі.

Зупинимось на одному з типових для українських народних чарівних казок образів – потенційної нареченої. Під потенційною нареченою в українській народній чарівній казці розуміють героїню жіночої статі, метою активної ініціації якої є подальша щаслива доля через шлюб. Дослідники виокремлюють кілька типів наречених у народних казках: чудесна дружина, войовниця, мудра наречена, активна царівна, пасивна царівна (викрадена чи принесена в жертву), убога наречена, збірний образ (за Т. Краюшкіною) [1, с. 21]; покірنا наречена та спесива

(пихата) наречена (за В. Проппом) [4, с. 376]; демонічна істота, чарівниця-помічниця, зооморфна істота (за О. Новик) [4, с. 236]; царівна, принцеса, цариця-дівичка, королівна чи просто дівчина (за Л. Мушкетик) [3, с. 122].

Головне призначення потенційних наречених – заміжжя, тому зображені вони, як зазначає Л. Мушкетик, відданими, довірливішими, надто емоційними, їхнє кохання є жертвовним, вони ладні задля нього на все [2, с. 691]. На думку О. Тиховської, приналежність до заміжніх жінок ставала завершальною ланкою вікових жіночих ініціацій, метафоричним сценарієм яких є чарівні казки [6, с. 117].

Як зазначає О. Новик, за сімейним статусом наречена найчастіше виступає дочкою чи пасербицею, просторово вона віддалена від героя [4, с. 23–237]; перебуває у чужому для нього середовищі, має інший індивідуальний статус (зооморфний, чарівний, надприродний тощо) [7, с. 237]. До основних рис потенційної нареченої слід віднести красу («Золотий черевичок» [7, с. 99]), працьовитість («Дідова дочка і золота яблунька» [7, с. 131]), високий соціальний статус («Заворожена принцеса» [8, с. 99]), здатність народити здорових дітей («Песинський, Жабинський, Сухинський і золотокучереві сини цариці» [7, с. 86]) [1, с. 19]. Високе становище дівчини гарантує головному героєві чисельні блага, підвищення соціального статусу, збагачення тощо («Щастя одного бідняка» [8, с. 234], «Царський зять-селянин» [8, с. 299]).

Основні переживання та сподівання потенційної нареченої зосередженні на майбутньому заміжжі: «Песинський, Жабинський, Сухинський і золотокучереві сини цариці» [7, с. 86], «Золотий черевичок» [7, с. 99], «Заворожена принцеса» [8, с. 247]. Інколи вона стає відданою порадицею героя, допомагаючи йому: порадами («Яйце-райце») [7, с. 45], конкретними діями («Царівна-Жаба») [7, с. 62], даруванням чарівних предметів («Іван-царевич та красна дівичка – ясна зірниця») [8, с. 134].

Інший сценарій спостерігаємо для спесивої (пихатої) нареченої, яка не погоджується на шлюб з героєм, чинить йому перешкоди чи вимагає виконання певних завдань. Шлюб для неї стає гармонійним механізмом, що долає суперечність між природним і чарівним (для демонічної нареченої), антропоморфним і неантропоморфним (для чарівної нареченої), живим і мертвим [4, с. 238]. Якщо наречена продовжує противитися шлюбу, то це уособлює провал її ініціації, тому герої вправі покарати дівчину найрізноманітнішими способами (присоромити, вбити тощо) і знайти іншу покірну дружину («Про бідного парубка і царівну» [7, с. 106]).

Отже, серед жіночих героїнь українських народних чарівних казок образ потенційної нареченої трапляється доволі часто. Її основним завданням є заміжжя, а типовими рисами – відданість, емоційність, зовнішня привабливість, працьовитість, здатність народити здорових дітей. Для героя така дівчина стає гарантією подальшого щасливого життя, отримання матеріальних благ, підвищення соціального статусу тощо. В умовах сучасного суспільства та підвищення інтересу до національної спадщини у процесі аналізу образу потенційної нареченої слід критично переосмислити його.

Література

1. Краюшкина Т. В. Мир семейных отношений в русских народных волшебных сказках. Владивосток : Дальнаука, 2005. 204 с.
2. Мушкетик Л. Г. Жіночі персонажі української чарівної казки. *Народознавчі зошити*. 2016. № 3. С. 686–695. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/NaZo_2016_3_21 (дата звернення: 21.06.2020).
3. Мушкетик Л. Г. Персонажі української народної казки : монографія. Київ : Український письменник, 2014. 360 с.
4. Новик Е. С. Система персонажей русской волшебной сказки. *Типологические исследования по фольклору* : сборник статей памяти В. Я. Проппа (1895–1970). Москва, 1975. С. 214–246.
5. Пропп В. Я. Исторические корни волшебной сказки. Москва : Лабиринт, 1998. URL: <https://cutt.ly/Vd71Q3V> (дата звернення: 22.06.2020).
6. Тиховська О. М. Жіночі ініціації в чарівних казках Закарпаття. *Вісник Ужгородського університету. Сер. Філологія*. 2009. Вип. 21. С. 115–119.
7. Українські народні казки / за ред. М. І. Дорошенко. Львів : Каменяр, 1978. 223 с.
8. Українські народні казки / упоряд. Л. Ф. Дунаєвська. Київ : Веселка, 1991. 367 с.

ВІДМІННОСТІ ДІВЧАТОК І ХЛОПЧИКІВ РАНЬОГО ДИТЯЧОГО ВІКУ ТА ЇХ УРАХУВАННЯ У ПЕДАГОГІЧНОМУ ПРОЦЕСІ

Світлана ПОТОРОЧА

Дошкільний навчальний заклад
(ясла-садок) №25 «Зірочка» загального розвитку дітей
Ніжинської міської ради Чернігівської області,
potorocha.sv@gmail.com

Раннє дитинство є важливим періодом формування життєвої компетентності дитини. Розвиток самосвідомості дозволяє малюку вже у 2–3 роки визначати свою належність до жіночої чи чоловічої статі, а також розрізнити стать однолітків – дівчаток і хлопчиків. Показником повноцінного особистісного зростання дитини раннього дитячого віку є своєчасний, відповідний до віку розвиток статевої самосвідомості та статевої поведінки.

Слід зазначити, що проблема відмінностей між особами жіночої та чоловічої статі, урахування їх фізіологічних, психологічних і соціальних особливостей, досліджувалася багатьма вітчизняними та зарубіжними психологами і педагогами, зокрема В. Єремєєвою, Т. Говорун, Д. Ісаєвим, В. Каган, О. Кікінежді, Я. Коломинським, І. Коном, О. Кононко, Л. Олійник, Т. Титаренко, Т. Хрїзман та іншими. Зокрема, науковцями було визначено особливості перебігу процесів ідентифікації та диференціації на різних етапах онтогенезу; зазначено роль дорослого у процесі статевого виховання дітей дошкільного віку, охарактеризовано залежність вибору ігрових ролей та іграшок від статевої належності малюка, описано специфіку формування статевої свідомості та статевої поведінки.

Науковцями визначено, що у період 2–3 років закладаються основи статевої самосвідомості та формуються навички статевої поведінки, коли:

– у два роки малюк знає свою стать, називає її, однак ще не в змозі пояснити, чому це так;